KÜLTÜR VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ:

YAŞAMDA ANLAMIN ARACILIK ETKİSİ

Önder Sakal[1]

İnsanların kendilerini ve dünyadaki yerini değerlendirme biçimini şekillendiren önemli faktörlerden biri olan yaşamda anlam (Steger, Kawabata, Shimai ve Otake, 2008), hayattaki olayların daha geniş bir bağlama nasıl uyduğunu anlama girişimlerini ifade eder (Reker, 2000). Anlam oluşturma süreçlerinde birey, "Hayatı(mı)n anlamı var mı?", "Hayatımı nasıl anlamlı hale getirebilirim?", "Yaşamaya değer nedir?", "Hayatın anlamı nedir?" ve "Hayatımı nasıl daha anlamlı hale getirebilirim?" gibi farklı soruların yanıtlarını görür. Değişik anlam deneyimlerindeki sorular ve dolayısıyla yanıtlarda farklıdır. Psikoloji araştırmaları ve disiplinlerarası çalışmalar yaşamda anlamın bireyin iyi oluşu üzerindeki pozitif etkisini (Dezutter vd., 2013; King, Hicks, Krull ve DelGaiso, 2006), sağlığın desteklenmesi ve hayatın değişen koşullarına uyum sağlanmasında önemli bir psikolojik yapı olduğunu göstermiştir (Chamberlain ve Zika, 1988; Emmonds ve Hooker, 1992; Reker, Peacock ve Wong, 1987; Reker ve Wong, 1988; Shek, 1992). Öte yandan, bireyin deneyimlediği anlamsızlık veya varoluşsal boşluk psikopatolojinin temelini oluşturur (Kinnier vd., 1994).

Yaşamda anlamın iki önemli boyutu -anlam arayışı (AA) ve anlam varlığı (AV)- teorik olarak araştırmalarda ortaya konmuştur (Steger, Frazier, Oishi ve Kaler, 2006). Yaşamda anlamın varlığı, insanların yaşamlarını anlaşılır ve anlamlı olarak deneyimleme dereceleri ve günlük yaşamdaki sıradan kaygıları aşan bir amaç veya misyon algılama anlamına gelmektedir. Yaşamdaki AA ise, "*insanların yaşamda anlam, önem ve amaçlarla ilgili anlayışlarını oluşturma ve/veya geliştirme çabaları ve istekleri konusundaki güç, yoğunluk ve etkinlik*" (Steger, Frazier, Oishi ve Kaler, 2006) olarak tanımlanmaktadır.

Son yıllarda yapılan araştırmalar yaşamda AV'nın tüm kültürlerde iyi oluş ile güçlü ve tutarlı pozitif ilişkili olduğunu göstermiştir (ayrıntılı değerlendirme için bakınız Vohs, Aaker ve Catapano, 2019). Ancak, yaşamda AA ile iyi oluş arasındaki korelasyonlar gerek ilişkinin yönü gerekse şiddeti açısından farklılıklar göstermektedir. Ayrıca, farklı kültürel bağlamlarda anlam arayışı ile AV arasındaki ilişkilerin değişiklik gösterdiğini ortaya koyan çalışmalar dikkate alınarak; kültür, anlam boyutları ve iyi oluş arasındaki ilişkileri aydınlatmanın yaşamda anlama ilişkin anlayışımızı derinleştireceği (Steger, Kawabata, Shimai ve Otake, 2008) söylenebilir. Bununla birlikte, anlam boyutları ve iyi oluş arasındaki ilişkileri araştıran çok kültürlü (Steger, Kawabata, Shimai ve Otake, 2008) ve tek kültürlü (Brassai, Piko, ve Steger, 2012) çalışmalar olmakla birlikte kültürü birey düzeyinde ölçerek araştırma değişkenleriyle ilişkisini ve etkileşimlerini inceleyen sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır (Aytekin ve Sakal, 2021). Oysa kültürün ilgili değişkenler üzerindeki etkisinin doğru tahmin edilebilmesi için -kültürün her şeyi kapsayan yapısı ve aşırı görecelik tuzağına düşme riski nedeniyle- birey düzeyinde ölçüm yapılması önerilmektedir (Sakal ve Yıldız, 2015; Wasti ve Erdil, 2007). Buradan hareketle; bu çalışmada, Hofstede'nin kültür sınıflandırmasında yer alan bireycilik-toplulukçuluk (BT) boyutlarının psikolojik iyi oluş (PİO) ile ilişkisi ve bu ilişkide yaşamda AA ve AV değişkenlerinin aracılık etkisi araştırılmıştır.

1. Kuramsal Çerçeve ve Değişkenler Arası İlişkiler

1.1. Kültür (BT) ve İyi Oluş

Alan yazında iyi oluşun öncülü olarak kültüre özgü etkenler (ayrıntılı değerlendirme için bakınız, Oishi ve Gilbert, 2016) yanında, evrensel (Ryff ve Singer, 1998) etkenlerden de söz edilmektedir. Örneğin, iyi oluş teorilerinden biri olan öz-belirleme teorisinde (ÖBT) (Deci ve Ryan, 2000) özerklik, ilişkililik ve yetkinlik evrensel psikolojik ihtiyaçlar olarak önerilmiştir. Özerklik ve ilişkililik gibi temel ihtiyaçların karşılanmasının, birçok ülkede öznel iyi oluşun bir yordayıcısı olduğu

[1] Öğr. Gör., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, osakal@erzincan.edu.tr, ORCID:0000-0002-0411-4449

gösterilmiştir (Church vd., 2013). Chirkov, Ryan, Kim ve Kaplan (2003) tarafından, Güney Kore, Rusya, Türkiye ve ABD'den beş yüz elli dokuz kişi üzerinde yapılan çalışmada özerklik deneyiminin iyi oluş ile pozitif ilişkili olduğu ve kültürel üyeliklerin bu ilişkiyi denetlemediği sonucuna ulaşılmıştır. Kültürler arasında özerklik ve iyi oluş arasındaki pozitif ilişkilere ilişkin güçlü bir literatürden söz edilebilir (Rusya – ABD: Chirkov ve Ryan, 2001; Kanada - Brezilya: Chirkov, Ryan ve Willness, 2005). Ayrıca, Baumeister ve Leary (1995), yüksek ilişkililik seviyelerinin olumlu duygu ile düşük düzeylerin ise olumsuz duygu ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Özerklik ve ilişkililik evrensel psikolojik ihtiyaçlar olarak önerildiğinden (Deci ve Ryan, 2000; Ryff ve Singer, 1998), araştırmanın tasarımında kültür boyutları olarak, öznel yansıması "özerk benlik" olan bireycilik ve öznel yansıması "ilişkisel benlik" olan toplulukçuluk (Triandis, 1995) tercih edilmiştir. Kültür ölçekleri, bireyin kültüre özgü tutum ve davranışlara sahip olma düzeylerini ve kültürel değerleri vurgulama derecelerini ölçer. Dolayısıyla BT ölçeği vasıtasıyla aslında bireyin özerklik ve ilişkililik motivasyonları ortaya konulmaktadır. Belirtilen arka plana dayalı olarak BT boyutlarının tümünün PİO'u pozitif yönde etkilemesi beklenir. Bununla birlikte, iyiyi ve değerliyi tam olarak neyin oluşturduğunun kültürler arasında önemli ölçüde farklılık göstermesi muhtemel (Kitayama ve Markus, 2000) olduğundan boyutların etki düzeyleri farklılaşabilir.

Nitekim literatürde, iyi oluşun kültüre duyarlı olduğu (Ryff, 1989; Christopher, 1999) belirtilmiş ve PİO yapısının farklı kültürel değerlerle ilişkisi incelenmiştir (ör. Kim, Kasser & Lee, 2003; Schimmack vd., 2002). Araştırmalar, mutluluk öncülleri, öznel iyi oluş düzeyi ve değer sıralamalarının kültürler arasında farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır (Diener ve Suh, 2000; Tsai, Knutson ve Fung, 2006). Örneğin, özsaygı toplulukçu kültürlerden ziyade, bireyci kültürlerde öznel iyi oluşun güçlü bir göstergesidir (Diener ve Diener, 1995). Benzer şekilde, benlik saygısı ve benlik algısındaki tutarlılık, bireyci kültürlerde toplulukçu kültürlere göre yaşam tatmini ile daha güçlü bir şekilde ilişkilidir (Suh, 2002). Buna karşılık, ilişki uyumu ve sosyal destek, toplulukçu kültürlerde bireyci kültürlere göre yaşam tatmini ile daha güçlü bir şekilde ilişkilidir (Kwan, Bond ve Singelis, 1997). Öte yandan Schimmack vd. (2002), kişilik, hedonik denge ve yaşam tatmini yapıları arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmada, yaşam tatmininin hedonik denge tarafından bireyci kültürlerde daha güçlü bir şekilde açıklandığı sonucuna ulaşmıştır. Aynı çalışmada, araştırma değişkenleri arasındaki ilişkilerde kültürün düzenleyici etkiye sahip olduğu raporlanmıştır. Benzer şekilde Diener vd. (2003) kişilik ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide kültürün düzenleyici etkiye sahip olduğu ve değişkenlerin ortalama farklılıklarının kültür ile açıklanabileceği sonucuna ulaşmıştır. Japon, Avrupalı Amerikalılar ve Asyalı Amerikalılar üzerinde yapılan bir çalışma özerk ve ilişkili amaç arayışlarının kültürler arasında farklı duygusal sonuçlara yol açtığını göstermiştir (Oishi ve Diener, 2009). İlişkili amaçların toplulukçu kültürlerde daha değerli görülmesinden hareketle (Oishi ve Diener, 2009) bu çalışma örnekleminde toplulukçuluk boyutları ile PİO arasındaki korelasyonların bireycilik boyutlarına göre daha yüksek olması beklenir.

1.2. Kültür (BT) ve Yaşamda Anlam

Reker'e (2000) göre, yaşamda anlam "*bir tutarlılık duygusu (düzen duygusu, varoluş nedeni) ve yaşamdaki bir amaç duygusu (yaşamda misyon, hedef yönelimi) tarafından kolaylaştırılan anlam yaratma ve/veya keşfetme sürecini içerir*". Kültürün sosyal/bireysel yaşamın anlamını ve amacını gösterirken topluma yaşam deseni sağlayan işlevini düşündüğümüzde, kültür ve yaşamda anlam arasındaki ilişki belirgindir. Kültürel psikoloji ve kültürlerarası çalışmalar anlam ve amaç arayışına kaynaklık eden motivasyonların kültüre duyarlı olabileceğine işaret etmektedir (Oishi ve Diener, 2009). Şöyle ki, yaşamda anlamın öncüllerinden biri olan amaçlar (Emmons, 2003; Schnell, 2009) ve bu amaçların yapısı bireyci ve toplulukçu toplumları ayıran temel özelliklerdendir (Triandis, 1995). Toplulukçu kültürlerde ortak amaçlar vurgulanırken, bireyci toplumlarda fertler kendi kişisel amaçlarını takip ederler.

Kültür ile yaşamda anlam ilişkisine teorik ve ampirik temel oluşturan bir diğer olgu ise anlam kaynaklarıdır. Hayata yönelik genelleştirilmiş ve nispeten istikrarlı yönelimleri temsil eden (Schnell, 2011) anlam kaynakları, yaşamın anlamının deneyimlendiği veya geliştirildiği yaşam alanlarını ifade eder. Schnell'e (2011) göre, anlam kaynakları bağlılığı motive eder, hayata yön verir ve önemini arttırır, böylece, anlamlılık için açıkça çaba sarf etmeden, hayatın anlamlı bir şekilde yapılandırılmasını sağlar. Bir kişinin belirli bir anlam kaynağına bağlı olup olmadığı, önemli ölçüde kişilik özellikleri tarafından tahmin edilmektedir (Schnell ve Becker, 2006). Teori ve araştırmalar (Bar-Tur vd., 2001; Debats, 1999; Ebersole, 1998; O'Connor ve Chamberlain, 1996; Reker, 2000; Schnell, 2009) yaşamımızda belirli

temaları anlam kaynakları olarak deneyimlediğimizi ve vurguladığımızı göstermektedir. İlişkililik/ilişkiler, özerklik, başarı, kişisel gelişim, kendini gerçekleştirme, dini inançlar/maneviyat, sağlık/iyi oluş ve gelenek/kültür önerilen anlam kaynaklarından bazılarıdır. Örneğin, Schnell (2011) tarafından 26 anlam kaynağı tanımlanmıştır. "Değerler ve anlamlar evreni" olan kültür, "eyleme geçirilmiş değerler" olarak tanımlanan anlam kaynaklarını şekillendirmektedir (Schnell, 2009; Zhang vd., 2016). Örneğin, Bar-Tur vd. (2001) Yahudi ve Arapları karşılaştırdıkları bir çalışmada, yaşamda anlam kaynakları olarak önerdikleri 11 faktöre ilişkin Yahudi ve Arapların değerlendirmelerinin farklı olduğunu raporlamıştır.

1.3. Yaşamda Anlam ve Psikolojik İyi Oluş

Yaşamda anlam, kapsamlı iyi oluş teorilerinin önemli bir bileşenidir (King ve Napa, 1998; Ryff, 1989). PİO, yaşamdaki amaçların ve hayatın anlamının değerlendirilmesiyle ilişkilidir (McGregor ve Little, 1998). Kişisel AA (personel goal-striving) teorisinde (Emmons, 2003), bireyin hayatında belirlemiş olduğu değerli amaçların yaşamı anlamlı hale getirdiği ve artan anlam düzeyinin iyi oluşu güçlendirdiği vurgulanmıştır. Araştırmalar yaşamın anlamı ve iyi oluş değişkenleri arasında bir korelasyon olduğunu göstermiştir. (örneğin, Dezutter vd., 2013; King, Hicks, Krull ve DelGaiso, 2006; Mascaro ve Rosen, 2005; Reker, 2005; Steger, Frazier, Oishi ve Kaler, 2006). Örneğin yaşamın anlamı, psikolojik uyum (Thompson vd., 2003); yaşam tatmini (Steger vd., 2008); neşe ve zindelik (Steger vd., 2009); pozitif duygulanım (Hicks ve King, 2009); umut ve iyimserlik (Steger, 2012) ile ilişkilendirilmiştir. Yaşamın anlamı aynı zamanda negatif duygulanım, depresyon ve anksiyete gibi uyumsuz psikolojik durumlarla negatif ilişkilidir (örneğin, Chamberlain ve Zika, 1988). Bireyin yaşamında deneyimlediği anlam uyumsuz psikolojik durumlara karşı dayanıklılığını desteklerken, yaşamdaki zayıf anlam ters yönde bir role sahiptir (Kinnier vd., 1994).

Pek çok araştırma, yaşamda AV ile iyi oluş arasındaki pozitif ilişkiyi göstermiştir (García-Alandete, 2015; Krok, 2015; Ju, Shin, Kim, Hyun ve Park, 2013; Steger, Oishi ve Kashdan, 2009). Vohs, Aaker ve Catapano (2019) tarafından yapılan literatür değerlendirmesinde yaşamda AV ve iyi oluş arasındaki güçlü korelasyonun (0,60 - 0,70 arası) sürekli ve belirgin olduğu raporlanmıştır. Farklı kültürel bağlamlarda tutarlılık gösteren bir diğer husus ise AV'nın AA'na göre iyi oluş üzerindeki etkisinin daha güçlü olmasıdır.

Baumeister'ın (1991) işlevsizliğin belirtisi olarak AA'nın sadece ihtiyaçlar yönüyle hayal kırıklığı yaşayan bireyler arasında görüldüğü görüşüyle tutarlı olarak, arayışın daha az anlam varlığıyla ve genel olarak düşük iyi oluş ile ilgili olduğu raporlanmıştır (ör. Steger, Frazier, Oishi ve Kaler, 2006). Benzer şekilde Suh, Gnilka ve Rice'da (2017) bireylerin belirsizlik ve sıkıntı zamanlarında anlam arama olasılığının daha yüksek olduğu görüşündedir. Oysa bu bulgu ya da değerlendirmeler kültürlerarasında tutarlı olarak desteklenmemektedir. Yapılan çalışmalarda, ortalama seviyeler farklı olsa da, yaşamdaki anlamın varlığının tüm kültürlerde iyi oluş için önemli olduğu sonucuna ulaşılırken (Vohs, Aaker ve Catapano, 2019), anlam arayışı ile iyi oluş arasındaki korelasyonlar farklı kültürlerde önemli değişiklikler göstermiştir (Brassai, Piko, ve Steger, 2012; Dezutter vd., 2013; Ju, Shin, Kim, Hyun ve Park, 2013).

1.4. Farklı Arayış Motivasyonları ve Korelasyonlar

Bazı yazarlar (Frankl, 1963; Maddi, 1970) AA'nı, yaşamda artan anlama kaynaklık eden temel bir insan motivasyonu olarak kavramsallaştırmıştır. AA'nı mental sağlığın olumlu bir işareti olarak gören bu bakış açısının yanı sıra, bireylerin AA'nın hem olumlu hem de olumsuz motivasyon kökenli olabileceğini vurgulayan görüşlerde bulunmaktadır (Reker, 2000). Öte yandan AA'nın, insanlarda altta yatan çeşitli motivasyonlardan kaynaklanabileceği ve buna bağlı olarak farklı korelasyonların ortaya çıkacağı da önerilmektedir (Steger v.d., 2008). Bunun önemli bir örneğini olumlu deneyim arayan bir bireyin motivasyonu ile olumsuz deneyimlerden kaçınan bireyin motivasyonu arasındaki farkta görebiliriz (Elliot ve Thrash, 2002). Pozitif deneyim arayanlar grubunda AA ile AV arasında pozitif ilişki bulunmuştur; daha yüksek AA bu bireylerin yaşamlarında güçlü AV'nı destekleyecektir. Aksine negatif deneyimlerden kaçınanlar grubunda ise, AA AV ile negatif ilişkili bulunur; daha güçlü AA yaşamlarında algıladıkları anlamın azalmasıyla neticelenir (akt. Ivtzan, Lomas, Hefferon ve Worth, 2020). Diğer taraftan, Steger, Kawabata, Shimai ve Otake (2008) Japon ve Amerikalı üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada, Japon öğrenciler arasında AA'nın AV ile pozitif ilişkili

olduğunu, Amerikalı öğrenciler arasında ise ters yönlü bir bağlantı bulunduğunu raporlamıştır. Bu bulgular, anlam motivasyonlarının kültüre duyarlı olduğunu göstermektedir.

1.5. Farklı Düşünme Tarzları ve Duygusal Sonuçlar

İnsan, dünyayı ona bakmayı öğrendiği şekilde görür (Hofstede, 1984). Dünyayı ve kendimizi nasıl gördüğümüzü biçimlendiren düşünme tarzları ise kültür tarafından şekillendirilir. O halde, Avrupa-Amerikan ve Doğu-Asya toplumlarındaki düşünme biçimi farklılıkları, anlam motivasyonlarının kültürler arasında farklı duygusal sonuçlara yol açması olgusunda açıklayıcı olabilir. Nitekim, Doğu-Asya kültürlerinde pozitiflik ve negatiflik daha diyalektik[2] (bütünsel) değerlendirilirken Avrupa-Amerikan toplumlarında daha çelişkili olarak (düalist) görülür (Kitayama ve Markus, 1999; Peng ve Nisbett, 1999). Örneğin, Çin, Japonya ve Kore'de olumlu ve olumsuz duyguların yaşandığı deneyimlerin pozitif yönde ilişkili olduğu, aksine Amerika'da negatif korelasyon gösterdiği bulunmuştur (Bagozzi, Wong ve Yi, 1999; Kitayama v.d., 2006; Schimmack, Oishi ve Diener, 2002). Bununla birlikte Miyamoto, Uchida ve Ellsworth (2010) Japon bireylerinin, daha mutlu bir durumda Amerikalılardan daha sık olumlu ve olumsuz duyguları birlikte yaşadıklarını keşfetti.

Zikredilen literatüre dayanarak, tahminleyiciler ve sonuçları açısından negatif (kurgulayıcı) arayış ve pozitif (keşfedici) arayış olmak üzere iki temel arayış biçimi tanımlanabilir.

Negatif (kurgulayıcı) arayış:[3]

Negatif (kurgulayıcı) arayış, yaşamın özünde bir anlama sahip olmadığı veya bireyin hayatının anlamsızlığı düşüncesiyle şekillenir. Anlam insan için temel bir ihtiyaç olduğundan kişi anlamsızlık duygusundan kaçınmak ister. Bu yüzden yüksek arayış düşük AV ile ilişkilidir. Yokluk temelli bu motivasyonda anlam kurgulanır ya da inşa edilir. AA ve mevcut anlam düzeyi arasında negatif ilişki raporlayan araştırma bulguları[4] (negatif arayış grubu) AA'nın pozitif psikolojik değişkenlerle negatif, negatif psikolojik değişkenlerle pozitif ilişkili olduğunu göstermektedir.

---

[2] Anadolu irfanında diyalektik, "her şey zıddıyla kaimdir" sözüyle özetlenebilir. Bu bakış açısında zıtlar "şey"lerin anlaşılması, bilinmesi ya da keşfedilmesini sağlar. Diğer bir ifade ile zıtlar (pozitif-negatif) tefekkür ve tekâmülün öncülü olarak görülür. Zira, Kur'an-ı Kerim'de Zariyat Suresi'nin 49. Ayetinde "*Ve Biz, her şeyden (zıddıyla kaim kılarak) çift yarattık. Umulur ki böylece siz tezekkür edersiniz.*" buyrulmaktadır. "Zahmette rahmet vardır" sözü de bu diyalektik düşünceyi yansıtır. Bu söz, rahmetin zahmetle deneyimleneceği veya bulunacağını ifade eder.

[3] Negatif (kurgulayıcı) arayışının temellerini *Varoluşçu Felsefe*de bulabiliriz. Yaşamda anlam kavramının gelişimi, "*bir insanın zor şartlarda bile hayata tutunabilmesi için yaşamında anlamlı amaçlarının olması gerekir*" diyen Frankl (1963) ile başlamaktadır. Frankl'ın ifade ettiği bu gerçek, sıklıkla atıf yaptığı Nietzche'nin "*yaşamak için bir nedeni olan kişi, hemen her nasıla dayanabilir*" sözünde de karşımıza çıkar. Ancak yaşamak için bir nedene sahip olma gerekliliğinin ifadesi, yaşamın özünde bir anlam ya da nedene sahip olduğunu ima etmez. Kurgulayıcı anlam arayışına kaynaklık eden bu düşünme biçimini modern filozoflardan Nagel'de de (2004) görürüz (akt. Sezer, 2012). "*Yaşam bir bütün olarak anlamsızsa bile bunda üzülecek bir şey yoktur. Muhtemelen onu olduğu gibi kabul edebilir ve yaşamımızı önceden olduğu gibi aynı şekilde sürdürebiliriz… Yaşamınızın daha büyük bir anlamı olabilmesinin çeşitli yolları vardır. Belki dünyayı gelecek nesillerin yararını gözeterek daha iyiye doğru değiştirecek olan politik ya da sosyal bir hareketin bir parçası olabilirsiniz. Ya da belki de kendi çocuklarınıza ve onların çocuklarına iyi bir yaşam sunarak yardım edebilirsiniz. Yahut, yaşamınızın dinsel açıdan bir anlamı bulunduğu ve o nedenle de dünya üzerindeki zamanınızın sadece Tanrı ile doğrudan görüşeceğiniz ebedi bir hayata hazırlık olduğu düşünülebilir*". Terry Eagleton'un "Hayatın Anlamı" adlı eserinde benzer bir anlatıyla karşılaşırız (Eagleton, 2007: 22). "*Bir akşam yemeği sonrasında konuşma yaparken telaffuz ettiğim sözcükleri saymamanın yapacağım konuşmaya yardımcı olması gibi, hayatın anlamını bilmemenin hayatın anlamının bir parçası olduğunu düşünmek akla yatkındır. Belki de hayat onun temel anlamı konusundaki bilgisizliğimizle sürdürülen bir şeydir; … Filozof Arthur Schopenhauer ve hatta bir anlamda Sigmund Freud da buna benzer bir şey düşünmüştü. Die Geburt der Tragödie'nin (Tragedyanın Doğuşu) Nietzsche'sine göre hayatın gerçek anlamı onunla baş edemeyeceğimiz kadar dehşetlidir ve bu nedenle eğer varlığımızı sürdüreceksek avutucu yanılsamalara ihtiyaç duyarız. 'Hayat' dediğimiz yalnızca lazım olan bir kurmacadır.*" Nietzche, Schopenaur, Camus ve Sartre gibi varoluşçu düşünürlerde ve bu düşünürlerin görüşleriyle şekillenen varoluşçu psikolojide ortak vurgu yaşamın özünde bir anlama sahip olmadığıdır. Diğer taraftan insanın anlamsız yaşayamayacağı, anlam ve amaç arayışının insani bir özellik olduğu vurgulanır.

[4] Referans araştırmalar, yaşamda anlam boyutununun ölçülmesinde Steger, Frazier, Oishi ve Kaler (2006) tarafından geliştirilen "Yaşamdaki Anlam Ölçeği'ni (The Meaning in Life Questionnaire) kullanan çalışmalardır.

Örneğin; Dezutter vd. (2013) Belçika'da 481 kronik hasta üzerinde yaptıkları çalışmada (arayış ve varlık arasındaki ilişki r = -.25, p<.001), mevcut anlamın iyimserlik, kabul ve yaşam tatmini ile pozitif bir ilişkiye sahip olduğu bulunmuşken, AA boyutu bu üç özellikle tam tersine negatif bir ilişki göstermiştir. Benzer şekilde, üniversite örnekleminde umut ve yaşamda anlamın öznel iyi oluş üzerindeki etkisini inceleyen bir çalışmada yaşamda AV ile öznel iyi oluş arasında pozitif yönlü, AA ile öznel iyi oluş arasında ise negatif yönlü ilişki bulunmuştur (Şahin vd., 2012). Diğer taraftan, yaşamda anlam ile yaşam tatmini arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmalarda, mevcut anlam ile yaşam tatmini arasında pozitif, arayış ile yaşam tatmini arasında negatif ilişki gözlenmiştir (Kashdan ve Steger, 2007; Park, Park ve Peterson, 2010; Yıkılmaz ve Güdül, 2015; Bailey ve Phillips, 2016). Amerika Birleşik Devletleri'nde yetişkin katılımcılar üzerinde yapılan bir çalışmada (arayış ve varlık arasındaki ilişki r = -.35, p<.001) mevcut anlam ile yaşam tatmini ve mutluluk arasında pozitif, depresyon ile negatif ilişki varken, arayış ile tam tersi ilişkiler raporlanmıştır (Park, Park ve Peterson, 2010).

Tablo 1: Negatif (kurgulayıcı) arayış ve olası korelasyonlar

	Arayış → **Varlık** (-)
Pozitif psikolojik değişkenler	- +
Negatif psikolojik değişkenler	+ -

Pozitif (keşfedici) arayış:[5]

Pozitif arayışta bireyler anlam kaybı veya anlamsızlık düşüncesiyle değil, yaşamın özünde var olan anlamı keşfetme, kendi kişisel potansiyellerini geliştirme ve sağlıklı bir gelişim sürecinin parçası olarak arama yaparlar. Bu arayış biçimi doğası gereği simbiyotik ve diyalektik bir yapıya sahiptir. Keşfedici arayış biçiminde, yüksek arayış yüksek AV düzeyi ile ilişkilidir. Pozitif arayış grubunda AA pozitif psikolojik değişkenlerle olumlu, negatif psikolojik değişkenlerle olumsuz ilişki gösterir. Örneğin, Doğu Avrupalı (Transilvanya, Romanya) ergenleri konu alan (yaş ortalama:16,5 aralık: 15-18) kesitsel bir çalışma, yaşamdaki anlam ve umutsuzlukla ilgili varoluşsal tutumlara odaklanmıştır (Brassai, Piko, ve Steger, 2012). Bu çalışmada, AV ve anlam arama arasında pozitif (r = .43, p<.001), varlık ve arayış ile umutsuzluk arasında negatif korelasyon raporlanmıştır. Güney Kore'de yaşlı kadınlar (yaş ortalaması: 72,62 aralık: 61-91) üzerinde yapılan diğer bir çalışmada benzer şekilde (arayış ile varlık arasındaki ilişki r = .77, p<.01), varlık ve arayış ile yaşam tatmini ve pozitif duygu arasında pozitif, negatif duygu ile ters yönlü ilişki bulunmuştur (Ju, Shin, Kim, Hyun ve Park, 2013). Ayrıca, Aytekin ve Sakal (2021) tarafından 421 öğrenci üzerinde yapılan çalışmada (arayış ile varlık arasındaki ilişki r = .397, p<.01), AV ve arayışı ile PİO arasında pozitif korelasyon raporlanmıştır.

[5] Genelde *Doğu Felsefesi*, özelde "hikmet" ve "vahiy" kaynaklı *Anadolu İrfanı* hayatın anlamına ilişkin farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Örneğin, Anadolu irfanında yaşamda anlam, "varoluş hakikati" olarak karşımıza çıkar. Anadolu irfanının ana kaynaklarından biri olan Mevlana'nın Mesnevi adlı eserinde yer alan "Rum ve Çinli ressamlar" kıssası, yaşamda "var olan" anlamın ve "varoluş hakikati"nin arayışına dair güçlü bir sembolik anlatıdır. Bu anlatıda Rum ressamlar yaşamdaki anlamı arayan "Sufi"leri temsil etmektedir. Diğer bir sembolik anlatı ise, Ferîdüddin Attâr'ın Mantıku't-Tayr eserinin konusunu oluşturan -otuz kuşun yedi vadiyi aşarak "simurg"a ulaştığı- yolculuktur. Simurg, Farsça'da otuz kuş anlamına gelmektedir. Burada yolculuğun kişinin kendisinde başlayıp kendisinde sona ereceği vurgulanmaktadır. Her iki anlatıyı birlikte değerlendirdiğimizde, anlam arayışının kişinin kendi içinde gerçekleşen bir yolculuk (arayış) olarak resmedildiği söylenebilir. Yaşamda "var olan" anlamın keşfedilmesine, geliştirilmesine/zenginleştirilmesine (tekâmül – kendini gerçekleştirme) yönelik bu yolculuk insanın varoluş nedenini oluşturur. Diğer bir ifade ile arayış, insanın tekâmül ettiği ve kendisini keşfettiği bir yolculuktur. Öte yandan, bu anlatılar, hayatın kendisinde gömülü ve yaşamın kaynağı olan bir "anlam" fikrini sunar.

Tablo 2: Pozitif (keşfedici) arayış ve olası korelasyonlar

	Arayış → Varlık (+)	
Pozitif psikoloji değişkenleri	+	+
Negatif psikoloji değişkenleri	-	-

Ek olarak, toplulukçu kültürlerden gelen insanlar, başarıdan (sonuçlar) ziyade çabalara (süreçler) daha fazla değer vermektedir (Oishi ve Diener, 2003). Örneğin, Asya kökenli Amerikalıların, Avrupalı-Amerikalı öğrencilere göre değerli bir gelecek hedefi için çalışırken mutlu olma olasılıklarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Asakawa ve Czikszentmihalyi, 1998). Sözü edilen "diyalektik düşünme" ve süreç üzerindeki vurgu, toplulukçu kültürlerden gelen bireylerin, pozitif (keşfedici) AA'nı ve daha yüksek AA seviyelerini destekleyebileceği şeklinde değerlendirilebilir.

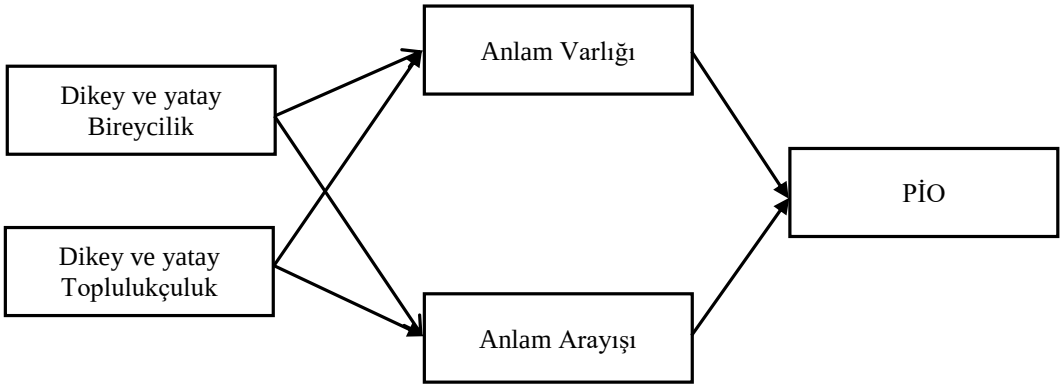
H1a: AV psikolojik iyi oluş üzerinde pozitif etkiye sahiptir.

H1b: AA çalışma örnekleminin negatif (kurgulayıcı) arayış grubu (tablo 1) olması durumunda psikolojik iyi oluş üzerinde negatif, pozitif (keşfedici) arayış grubu (tablo 2) olması halinde pozitif etkiye sahiptir.

H2: kültürün BT alt boyutları a) yaşamda AV'nı, b) AA'nı ve c) psikolojik iyi oluşu pozitif yönde etkiler.

H3: a) AA ve b) AV kültürün BT alt boyutları ve psikolojik iyi oluş arasında aracılık etkisine sahiptir.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

2. Yöntem

2.1. Veri Toplama Süreci

Çalışma örneklemini 572 lise ve üniversite öğrencisi (%54.2 erkek ve %45.8 kadın; yaş aralığı 14-29; Ort. = 18.95 yıl, SD = 2.72) oluşturmaktadır. Katılımcıların tamamı Erzincan İlinde öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Bu çalışmadaki örneklemin çoğunluğunu (%58.9; n = 337) Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi öğrencileri; diğer kısmını ise, kamu okullarında öğrenim gören lise öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmada kullanılan veriler, 2021 yılında Şubat ve Mart ayları arasında çevrimiçi uygulanan anketlerden alınmıştır. Sözü edilen dönemde Covid 19 pandemisi nedeniyle gerek lise gerekse üniversitelerde uzaktan öğretim uygulanmaktaydı. Araştırma, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'nun 28.09.2020 tarihli ve 08/11 protokol nolu karar sayısı ile etik kurul izni alınarak ve öğrencilerin gönüllü katılımı ile gerçekleştirilmiştir.

2.2. Analiz Süreci

Toplanan verilerin analizinde SPSS 22 programı kullanılmıştır. Tanımlayıcı istatistiklerin üretilmesi amacıyla frekans analizi ve çapraz tablolar analizi yapılmıştır. Veri setinin geçerliliğini ölçmek için faktör analizi yapılmış ve güvenirliliğini incelemek için Cronbach's Alpha katsayıları hesaplanmıştır. Yapılan analizlerde, yaşamda anlam ölçeğinin iki faktörlü yapısı (açıkladığı varyans %61.21), PİO ölçeğinin tek faktörlü yapısı (açıkladığı varyans %55.37) ve BT ölçeğinin dört faktörlü yapısı (açıkladığı varyans %63.65) desteklenmiştir. Araştırmanın hipotezlerinin test edilmesi için Bootstrap prosedürü işletilerek regresyon tabanlı bir dizi yol analizi yapılmıştır. Yapılan analizlerde Hayes (2018) tarafından geliştirilen PROCES Makro eklentisi kullanılmıştır. PROCESS Makro'da model tahminleri tipik olarak uygulanan normal en küçük kareler yöntemi ile regresyon tabanlı yol analizi ile yapılmaktadır (Hayes, 2018). Araştırmalarda istenen %95 güven aralığını elde etmek için veriden 5000 örneklem ile Bootstrap prosedürü işletilmiştir. Sözü edilen yöntem Baron ve Kenny (1986) yaklaşımındaki ve Sobel'in testlerindeki tartışmalı bazı konuları çözdüğü ve sonuçlarının daha güvenli olması (Hayes, 2018; Zhao, Lynch ve Chen 2010) nedeniyle tercih edilmiştir. Örneğin, Bootstrap yöntemi klasik yaklaşımlarda gözlemlenen güven aralığı tahmin etmedeki yanlışlıklara bağlı olarak ortaya çıkan birincil hataları önlemektedir (MacKinnon vd., 2004).

2.3. Ölçüm Araçları

Yaşamda anlam boyutunun ölçümü için Steger, Frazier, Oishi ve Kaler (2006) tarafından geliştirilen "Yaşamdaki Anlam Ölçeği (The Meaning in Life Questionnaire - MLQ)" kullanılmıştır. MLQ, yaşamdaki anlamın operasyonel bir temsili olarak on maddeden oluşur. Ölçek iki ayrı ama birbiriyle ilişkili yapıdan oluşur: yaşamda AV (5 madde) ve yaşamda AA (5 madde). Maddeler, katılımcıların 1 (kesinlikle katılmıyorum) ile 7 (kesinlikle katılıyorum) arasında değişen ifadelere katıldıklarını belirtmelerinin istendiği 7'li likert ölçeğinde ölçülür. Her iki alt ölçekten alınan puanlar 7 ile 35 arasında değişir ve yüksek puanlar hayatta anlamın varlığını veya anlam arayışını gösterir. Steger vd. (2006), bir öğrenci örneğinde MLQ-varlık ölçeği için 0.82 ile 0.86 arasında ve MLQ-arayış için 0.86 ile 0.87 arasında Cronbach alfa katsayıları bildirmiştir. Bu ölçeğin güvenilirliği ve geçerliliği Türkçe olarak bildirilmiştir (Doğan vd., 2012; Sakal, 2018). Bu çalışmada, MLQ-varlık ve MLQ-arayış ölçekleri için Cronbach's Alpha katsayıları sırasıyla 0.76 ve 0.86 olarak bulunmuştur.

PİO'nun ölçümü için Diener vd. (2009, 2010) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Türkçe güvenilirliği ve geçerliliği Telef (2013) tarafından bildirilen ölçek 8 maddeden (örnek ifade: Amaçlı ve anlamlı bir yaşam sürdürüyorum) oluşmaktadır. Ölçek tek boyutlu ve 7'li Likert tipidir (1=Kesinlikle katılmıyorum – 7=Kesinlikle katılıyorum). Bu çalışmada tek faktörlü yapısı desteklenen ölçeğin Cronbach's Alpha katsayısı 0.88 olarak bulunmuştur.

Bireycilik ve Toplulukçuluk boyutlarının ölçümünde Triandis ve Gelfand (1998) tarafından test edilen (INDCOLL ölçeğinin değiştirilmiş versiyonu) ve Türkçe güvenilirliği ve geçerliliği Li ve Aksoy (2007) tarafından bildirilen ölçek kullanılmıştır. Dört faktörlü ölçek 16 maddeden oluşmaktadır. Her boyut 4 ifade ile ölçülmektedir. Dikey-yatay bireycilik, dikey-yatay toplulukçuluk ölçeklerinin Cronbach's Alpha katsayıları sırasıyla 0.68, 0.67, 0.84 ve 0,67 olarak ölçülmüştür.

3. Bulgular

Tablo 3, değişkenler arası korelasyon katsayılarının yanı sıra değişkenlerin güvenirlilik değerlerini (Cronbach's Alpha) ve standart sapmaları göstermektedir. Tablo 3'e göre, araştırmanın ana değişkenleri olan bireycilik, toplulukçuluk, PİO, AA ve AV arasında istatistiksel olarak anlamlı ($p < .001$) pozitif korelasyon bulunmaktadır. Katılımcıların eğitim düzeyi ile AA ($r = .194$; $p < .001$), AV ($r = .098$; $p < .05$) ve PİO ($r = .144$; $p < .001$) arasında istatistiksel olarak anlamlı zayıf pozitif ilişki bulunmaktadır. Yaş ile PİO ($r = .133$; $p < .001$), AA ($r = .146$; $p < .001$) ve AV ($r = .093$; $p < .05$) arasında da benzer ilişkiler gözlenmiştir. Sözü edilen bulgular, öğrencilerin yaş ve eğitim düzeyleri arttıkça anlam arama ve anlamı deneyimleme seviyelerinin yükseldiğini ve PİO'un desteklendiğini göstermektedir.

Tablo 3. Değişkenler Arası Korelasyon Matrisi

Değişkenler	***a***	**SS**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**
1. Eğitim	-	0,49									
2. Yaş	-	2,76	,778**								
3. Cinsiyet	-	0,5	,003	-,046							
4. AA	0,86	1,52	,194**	,146**	,079						
5. AV	0,76	1,28	,098*	,093*	,038	,399**					
6. PİO	0,88	1,29	,144**	,133**	,003	,417**	,645**				
7. VI	0,68	0,92	,134**	,142**	-,020	,376**	,340**	,337**			
8. HI	0,67	0,68	,116**	,091*	,109*	,326**	,238**	,297**	,436**		
9. VC	0,84	0,94	,159**	,134**	,168**	,425**	,470**	,502**	,463**	,562**	
10. HC	0,67	0,83	,187**	,146**	,114**	,397**	,428**	,463**	,426**	,332**	,639**

*Korelasyon ,05 seviyesinde anlamlı; ** Korelasyon ,01 seviyesinde anlamlı; Eğitim: 1 Lise ve 2 Üniversite;
Cinsiyet: 0 Erkek, 1 Kadın; *a = Cronbach's Alpha; SS = Standart Sapma; AA = Anlam Arayışı; AV = Anlam Varlığı; PİO = Psikolojik İyi Oluş; VI = Dikey Bireycilik; HI = Yatay Bireycilik; VC = Dikey Toplulukçuluk; HC = Yatay Toplulukçuluk*

Çalışma hipotezleri PROCESS Makro uygulaması ile test edilmiştir. Bu amaçla yapılan regresyon analizi bulguları Tablo 4 ve 5'te verilmiştir. PROCESS Makro uygulaması aracılık ve düzenleyicilik etki analizleri ile çok farklı durumsal aracılık etki modellerini gözlenen değişkenler üzerinden doğrusal regresyona dayanan yol analizi ile test eden bir uygulamadır. Andrew F. Hayes tarafından geliştirilen Process Makro IBM SPSS ve SAS programları üzerine kurularak kullanılabilmektedir. Process Makro uygulamasında aracı ve düzenleyici etkiye ilişkin hipotezler, Bootstrap tekniği ile elde edilen güven aralıkları üzerinden sınanmaktadır (Gürbüz, 2019). Bootstrap tekniği ile yapılan etki ve aracılık analizlerinin anlamlı olması için analiz neticesinde elde edilen %95 güven aralığındaki (confidence interval) değerlerinin, yani LLCI ve ULCI değerlerinin sıfır (0) değerini içermemesi gerekir (MacKinnon, 2007). Diğer yandan PROCESS Makro ile yapılan analizler söz konusu indekslerle paralel olarak önem değerlerini de (*p*) vermektedir.

Tablo 4'de kültür alt boyutları bireycilik ve toplulukçuluğun, AA, AV ve PİO üzerindeki etkisi ile AA ve AV'ın PİO üzerindeki etkisine ait sonuçlar yer almaktadır. Çalışmada incelenen aracılık etkisine dair veriler ise Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 4'te dört model yer almaktadır. Bu modellerden birincisi dikey bireycilik, AA, AV ve PİO değişkenleri arasındaki regresyon sonuçlarını göstermektedir. Bulgulara göre dikey bireyciliğin, AA'nı (b = .623, %95 CI [.4969, .7497], t = 9.6845, p < .001) ve AV'nı (b = .476, %95 CI [.3681, .5846], t = 8.6409, p < .001) anlamlı düzeyde ve olumlu yönde etkilediği görülmektedir. *b* (standardize olmayan beta) değerinin anlamlı olduğu hem tabloda yer alan *p* değerinin .001'den küçük olmasından hem de güven aralığına (CI) ait değerlerin 0 (sıfır) değeri kapsamamasından anlaşılmaktadır. VI, AA'ndaki varyansın %14.1'ini (R^2 = .141), AV'ndaki varyansın %11.6'sını (R^2 = .116) açıklamaktadır. Tahminleyicilerin sonuç değişkeni üzerindeki birlikte etkileri incelendiğinde, VI (b = .124, %95 CI [.0288, .2186], t = 2.5591, p < .01), AA (b = .140, %95 CI [.0812, .1986], t = 4.6827, p < .001) ve AV (b = .553, %95 CI [.4842, .6212], t = 15.8409, p < .001) değişkenlerinin hepsinin PİO'yu anlamlı düzeyde ve olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Tahmin değişkenleri birlikte sonuç değişkenindeki (PİO) varyansın %45.3'ünü (R^2 = .453) açıklamaktadır. Aracı değişkenlerin (*M:* AA ve AV) olmadığı bir modelde VI, PİO'u pozitif yönde ve anlamlı düzeyde etkilemektedir (b = .474, %95 CI [.3652, .5832], t = 8.5464, p < .001, R^2 = .114).

İkinci modele ait regresyon sonuçlarına göre yatay bireyciliğin (HI), AA'nı (b = .728, %95 CI [.5545, .9014], t = 8.2417, p < .001) ve AV'nı (b = .449, %95 CI [.2983, .5992], t = 5.8585, p < .001) anlamlı düzeyde ve olumlu yönde etkilediği görülmektedir. HI, AA'ndaki varyansın %10.7'sini (R^2 = .107), AV'ndaki varyansın %5.7'sini (R^2 = .057) açıklamaktadır. Tahminleyicilerin sonuç değişkeni üzerindeki birlikte etkileri incelendiğinde, HI (b = .213, %95 CI [.0901, .3350], t = 3.4102, p < .001), AA (b = .135, %95 CI [.0769, .1932], t = 4.5635, p < .001) ve AV (b = .558, %95 CI [.4912, .6252], t = 16.3592, p < .001) değişkenlerinin hepsinin PİO'yu anlamlı düzeyde ve olumlu yönde etkilediği

görülmektedir. Tahmin değişkenleri birlikte sonuç değişkenindeki (PİO) varyansın %45.8'ini (R^2 = .458) açıklamaktadır. Aracı değişkenlerin olmadığı bir modelde HI, PİO'u pozitif yönde ve anlamlı düzeyde etkilemektedir (b = .561, %95 CI [.4127, .7101], t = 7.4142, p < .001, R^2 = .088).

Tablo 4. Bireycilik - Toplulukçuluk, Yaşamda Anlam ve PİO İlişkilerine Ait Regresyon Analizi Sonuçları

	Sonuç Değişkenleri								
	AA			AV			PİO		
Tahminleyiciler		*b*	*S.H.*		*b*	*S.H.*		*b*	*S.H.*
Model 1									
VI	a_1	.623***	.064	*a2*	.476***	.055	c_1	.124**	.048
AA	–	–	–	–	–	–	b_1	.140***	.030
AV	–	–	–	–	–	–	b_2	.553***	.035
Sabit	i_{M1}	2.804***	.232	–	3.407***	.199	i_{Y1}	1.220***	.199
		R^2 = .141			R^2 = .116			R^2 = .453	
		F(1; 570) = 93,789; p < .001			F(1; 570) = 74.665; p < .001			F(3; 568) = 156.999; p < .001	
Model 2									
HI	a_1	.728***	.088	*a2*	.449***	.077	c_1	.213***	.062
AA	–	–	–	–	–	–	b_1	.135***	.030
AV	–	–	–	–	–	–	b_2	.558***	.034
Sabit	i_{M1}	.231	.579	–	2.142***	.502	i_{Y1}	.261	.390
		R^2 = .107			R^2 = .057			R^2 = .458	
		F(1; 570) = 67,9253; p < .001			F(1; 570) = 34.322; p < .001			F(3; 568) = 160.062; p < .001	
Model 3									
VC	a_1	.687***	.061	*a2*	.642***	.050	c_1	.296***	.049
AA	–	–	–	–	–	–	b_1	.110***	.029
AV	–	–	–	–	–	–	b_2	.495***	.036
Sabit	i_{M1}	2.165***	.258	–	2.440***	.212	i_{Y1}	.882***	.198
		R^2 = .181			R^2 = .221			R^2 = .480	
		F(1; 570) = 125,527; p < .001			F(1; 570) = 161.860; p < .001			F(3; 568) = 174.859; p < .001	
Model 4									
HC	a_1	.728***	.071	*a2*	.664***	.059	c_1	.296***	.055
AA	–	–	–	–	–	–	b_1	.118***	.029
AV	–	–	–	–	–	–	b_2	.511***	.035
Sabit	i_{M1}	2.335***	.263	–	2.660***	.218	i_{Y1}	.896***	.203
		R^2 = .158			R^2 = .184			R^2 = .474	
		F(1; 570) = 106.558; p < .001			F(1; 570) = 128.128; p < .001			F(3; 568) = 170.815; p < .001	

*** P < 0,01; ** P < 0,01; * p < 0,05; SH = Standart Hata; *b*= Beta.

Üçüncü model VC, AA, AV ve PİO değişkenleri arasındaki regresyon sonuçlarını göstermektedir. Buna göre dikey toplulukçuluğun (VC), AA'nı (b = .687, %95 CI [.5662, .8069], t = 11.2039, p < .001) ve AV'nı (b = .642, %95 CI [.5425, .7406], t = 12.7224, p < .001) anlamlı düzeyde ve olumlu yönde etkilediği görülmektedir. VC, AA'ndaki varyansın %18.1'ini (R^2 = .181), AV'ndaki varyansın %22.1'ini (R^2 = .221) açıklamaktadır. Tahminleyicilerin sonuç değişkeni üzerindeki birlikte etkileri incelendiğinde, VC (b = .296, %95 CI [.1992, .3924], t = 6.0148, p < .001), AA (b = .110, %95 CI [.0521, .1671], t = 3.7435, p < .001) ve AV (b = .495, %95 CI [.4253, .5650], t = 13.9170, p < .001) değişkenlerinin hepsinin PİO'yu anlamlı düzeyde ve olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Tahmin değişkenleri birlikte sonuç değişkenindeki (PİO) varyansın %48'ini (R^2 = .480) açıklamaktadır. Aracı değişkenlerin olmadığı bir modelde VC, PİO'u pozitif yönde ve anlamlı düzeyde etkilemektedir (b = .689, %95 CI [.5911, .7862], t = 13.8650, p < .001, R^2 = .252).

Dördüncü modele ait regresyon sonuçlarına göre yatay toplulukçuluğun (HC), AA'nı (b = .728, %95 CI [.5896, .8667], t = 10.3227, p < .001, R^2 = .158) ve AV'nı (b = .664, %95 CI [.5483, .7786], t = 11.3194, p < .001, R^2 = .184) anlamlı düzeyde ve olumlu yönde etkilediği görülmektedir. HC, AA'ndaki

varyansın %15.8'ini (R^2 = .158), AV'ndaki varyansın %18.4'ünü (R^2 = .184) açıklamaktadır. Tahminleyicilerin sonuç değişkeni üzerindeki birlikte etkileri incelendiğinde, HC (*b* = .296, %95 CI [.1887, .4028], *t* = 5.4285, p < .001), AA (*b* = .118, %95 CI [.0605, .1754], *t* = 4.0303, p < .001) ve AV (*b* = .511, %95 CI [.4422, .5805], *t* = 14.5242, p < .001) değişkenlerinin hepsinin PİO'yu anlamlı düzeyde ve olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Tahmin değişkenleri birlikte sonuç değişkenindeki (PİO) varyansın %47.4'ünü (R^2 = .474) açıklamaktadır. Aracı değişkenlerin olmadığı bir modelde HC, PİO'u pozitif yönde ve anlamlı düzeyde etkilemektedir (*b* = .721, %95 CI [.6074, .8344], *t* = 12.4733, p < .001, R^2 = .214). Bu bulgular, H1a, H1b, H2a, H2b ve H2c hipotezlerinin tümünü desteklemektedir.

Öğrencilerin BT değerlerinin PİO'una etkisinde, yaşamda anlam boyutlarının aracılık rolü olup olmadığını test etmek amacıyla bootstrap yöntemini esas alan regresyon analizi yapılmıştır. Bu amaçla yapılan regresyon analiz sonuçları Tablo 5'te raporlanmıştır. Analizlerde bootstrap tekniği ile 5000 yeniden örneklem seçeneği tercih edilmiştir. Aracılık etki analizlerinde, araştırma hipotezinin desteklenebilmesi için analizi neticesinde elde edilen %95 güven aralığındaki (confidence interval, CI) değerlerin sıfır (0) değerini kapsamaması gerekmektedir. Sonuçların anlamlılık düzeyi "düzeltilmiş yanlılık ve hızlandırılmış güven aralığı" (BCA CI) değerleri ile raporlanmaktadır. Ki Kare (K^2) değeri (tamamen standardize edilmiş dolaylı etki) ise bu ilişkinin etki seviyesini vermektedir. Etki büyüklükleri yorumlanırken genellikle K^2= .01'e yakın ise düşük etki, K^2= .09'a yakın ise orta etki, K^2= .25'e yakın ise yüksek etki şeklinde yorumlanır (Gürbüz, 2019; Preacher & Kelley, 2011).

Tablo 5. Aracılık Etkisi

	Direkt Etki			Endirekt Etki			Tam Standardize Etki		
	PE	PBC 95% CI		PE	PBC 95% CI		PE	PBC 95% CI	
Değişkenler	*b*	LLCI	ULCI	*b*	BootLLCI	BootULCI	*b*	BootLLCI	BootULCI
VI	.123	.0288	.2186	-	-	-	-	-	-
AA	-	-	-	.087	.0414	.1385	.062	.0296	.0977
AV	-	-	-	.263	.1903	.3383	.187	.1381	.2360
HI	.213	.0901	.3350	-	-	-	-	-	-
AA	-	-	-	.098	.0423	.1642	.052	.0223	.0862
AV	-	-	-	.251	.1475	.3544	.132	.0791	.1842
VC	.296	.1992	.3924	-	-	-	-	-	-
AA	-	-	-	.075	.0288	.1270	.055	.0211	.0932
AV	-	-	-	.318	.2458	.3961	.232	.1820	.2825
HC	.296	.1887	.4028	-	-	-	-	-	-
AA	-	-	-	.086	.0351	.1435	.055	.0226	.0930
AV	-	-	-	.339	.2547	.4270	.218	.1677	.2677

Notlar: N = 572; PBC: Yüzdelik Bootstrap Güven Aralıkları; CI: Güven Aralığı; PE: Tahmin Noktası; b: Standardize Edilmemiş Beta Katsayısı; LLCI: Güven Aralığı Alt Seviyesi; ULCI: Güven Aralığı Üst Seviyesi; Bootstrap Yeniden Örnekleme: 5000; ** P < 0,01; * p < 0,05; SH = Standart Hata; b= Beta.

Tablo 5'e göre, hem AA'nın (*b* = .087, 95% BCA CI [.0414, .1385]) hem de AV'nın (*b* = .263, 95% BCA CI [.1903, .3383]) VI ile PİO ilişkisinde aracı etkiye sahip olduğu görülmektedir. Aracılık etkisinin tam standardize etki büyüklükleri (K^2) sırasıyla .062 (orta etki) ve .187 (yüksek etki) düzeyindedir. Benzer şekilde hem AA'nın (*b* = .098, 95% BCA CI [.0423, .1642]) hem de AV'nın (*b* = .251, 95% BCA CI [.1475, .3544]) HI ile PİO ilişkisinde aracı etkiye sahip olduğu görülmektedir. Söz konusu aracılık etkisinin tam standardize etki büyüklükleri (K^2) sırasıyla .052 (orta etki) ve .132 (orta etki) düzeyindedir. Toplulukçuluk alt boyutlarında da benzer aracı etki görülmüştür. Buna göre, hem AA'nın (*b* = .075, 95% BCA CI [.0288, .1270]) hem de AV'nın (*b* = .318, 95% BCA CI [.2458, .3961]) VC ile PİO ilişkisinde aracı etkiye sahip olduğu görülmektedir. Aracılık etkisinin tam standardize etki büyüklükleri (K^2) sırasıyla .055 (orta etki) ve .232 (yüksek etki) düzeyindedir. Ayrıca, hem AA'nın (*b* = .086, 95% BCA CI [.0351, .1435]) hem de AV'nın (*b* = .339, 95% BCA CI [.2547, .4270]) HC ile PİO ilişkisinde aracı etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu aracılık etkisinin tam standardize etki

büyüklükleri (K^2) sırasıyla .055 (orta etki) ve .218 (yüksek etki) düzeyindedir. Bu sonuçlar ışığında araştırmanın H3a ve H3b hipotezleri desteklenmiştir.

4. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada kültürel değerler ile yaşamda anlam ve PİO arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Çalışmanın örneklemini Erzincan İlinden 235 lise ve 337 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın hipotezlerinin test edilmesi için aracı etki analizinde çağdaş yaklaşım olarak değerlendirilen ve daha güvenilir sonuçlar verdiği ileri sürülen Bootstrap tekniği kullanılarak regresyon tabanlı bir dizi yol analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları çalışmanın tüm hipotezlerini desteklemektedir.

Araştırma sonuçları kültürün bireycilik-toplulukçuluk boyutlarının PİO ile anlamlı ve pozitif yönlü ilişkili olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, kültürün erillik-dişillik boyutunun iyi oluş ile pozitif ilişkili olduğu gösterilmiştir (Aytekin ve Sakal, 2021). Bu sonuç, ÖBT (Deci ve Ryan, 2000) ve temel ihtiyaçların (özerklik-ilişkisellik) karşılanmasının iyi oluşu pozitif yönde etkilediği şeklindeki görgül bulgularla (Baumeister ve Leary, 1995; Chirkov ve Ryan, 2001; Chirkov, Ryan, Kim ve Kaplan, 2003; Chirkov, Ryan ve Willness, 2005; Church vd., 2013) tutarlıdır. Ayrıca bu sonuç, benlik kurgusu ve iyi oluş arasındaki ilişkileri üniversite öğrencileri üzerinde inceleyen bazı çalışmalarla benzerlik göstermektedir (Kuyumcu, 2012). BT ve yaşamda anlam boyutları arasındaki pozitif korelasyon bulgusu ile birlikte değerlendirildiğinde gerek özerklik gerekse ilişkiselliğin pozitif psikolojinin önemli bir öncülü olduğu sonucuna varılabilir. Araştırma değişkenleri ve toplulukçuluk arasındaki ilişkilerin bireycilikle olan ilişkilerden daha yüksek olması, kültürel bağlamın (Türkiye'de toplulukçu değerlerin daha fazla vurgulandığı şeklindeki görüşe dayanarak) değerlerin önem derecesini farklılaştırdığı (Oishi ve Diener, 2009) görüşünü desteklemektedir.

Yaşamda anlam varlığı ile iyi oluş arasında, önceki tüm çalışmalarda olduğu gibi (Ör. Brassai, Piko ve Steger, 2012; Krok, 2015) güçlü pozitif ilişki bulunmuştur. Farklı kültürlerde ortalama seviyeler değişse de, yaşamda anlam varlığının iyi oluş açısından çok önemli olduğu söylenebilir. Bu iki yapı arasındaki sürekli ve belirgin ilişkiye (Vohs, Aaker ve Catapano, 2019) dayanarak anlam varlığının evrensel bir psikolojik ihtiyaç olduğu söylenebilir. Hatta bu yapılar Vohs, Aaker ve Catapano (2019) tarafından genel iyi oluşun birbiriyle ilişkili alt boyutları olarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada pozitif (keşfedici) ve negatif (kurgulayıcı) arayış şeklinde iki anlam yönelimi tanımlanmıştır. AA ile PİO arasındaki ilişkinin yönü ve derecesinin kültürler arasında farklılık göstermesi olgusu bu motivasyonlardan hangisinin araştırma grubunda baskın olduğu ile açıklanabilir. Nitekim, Doğu-Asya kültürel bağlamında pozitif (keşfedici) AA'nın yaygın olacağı kuramsal çerçevede değerlendirilmiştir. AA ile AV arasındaki doğru yönlü ilişki ($r = .399$; $p < .01$) bu çalışma örnekleminin pozitif anlam grubu (tablo 2) olduğunu göstermektedir. Pozitif anlam grubunda beklendiği gibi AA ile PİO arasında pozitif ilişki ($r = .417$; $p < .01$) bulunmuştur. Hayatın özünde bir anlama sahip olduğu düşüncesine dayanan anlamlandırma sürecinin insan doğasına daha uygun olduğu söylenebilir. Diğer bir ifadeyle bireyin iyi oluşunu destekleyen AA, yaşamda var olan anlamın –varoluş hakikatinin- keşfedilmeye çalışıldığı bir tanıma ve anlama çabasıdır.

Ayrıca, yaşamda mevcut anlam ve arayışın bireyci ve toplulukçu benlik kurguları ile iyi oluş arasındaki ilişkiye aracılık ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Keşfedici ve kurgulayıcı anlam motisyonlarının işlemselleştirilebilmesi için ölçüm araçları geliştirilerek farklı kültürlerde test edilmesine ihtiyaç vardır.

Kaynaklar

Asakawa, K., & Csikszentmihalyi, M. (1998). The quality of experience of Asian American adolescents in activities related to future goals. *Journal of Youth and Adolescence, 27*(2), 141-163.

Aytekin, İ., & Sakal, Ö. (2021). Erillik-Dişilik ve Psikolojik İyi Oluş İlişkisinde Yaşamda Anlamın Aracılık Etkisi. *Igdir University Journal of Social Sciences*, 10(25), 248-284.

Bagozzi, R. P., Wong, N., & Yi, Y. (1999). The role of culture and gender in the relationship between positive and negative affect. *Cognition & Emotion, 13*(6), 641-672.

Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of personality and social psychology*, *51*(6), 1173.

Baumeister, R. F. (1991). *Meanings of life*. Guilford Press.

Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological bulletin*, *117*(3), 497.

Bailey, T. H., & Phillips, L. J. (2016). The influence of motivation and adaptation on students' subjective well-being, meaning in life and academic performance. *Higher education research & development*, *35*(2), 201-216.

Bar-Tur, L., Savaya, R., & Prager, E. (2001). Sources of meaning in life for young and old Israeli Jews and Arabs. *Journal of Aging Studies*, 15, 253–269.

Brassai, L., Piko, B. F., & Steger, M. F. (2012). Existential attitudes and Eastern European adolescents' problem and health behaviors: Highlighting the role of the search for meaning in life. *The Psychological Record*, *62*(4), 719-734.

Chamberlain, K., & Zika, S. (1988). Religiosity, life meaning and wellbeing: Some relationships in a sample of women. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 411-420.

Chirkov, V. I., & Ryan, R. M. (2001). Parent and teacher autonomy-support in Russian and US adolescents: Common effects on well-being and academic motivation. *Journal of cross-cultural psychology*, *32*(5), 618-635.

Chirkov, V., Ryan, R. M., Kim, Y., & Kaplan, U. (2003). Differentiating autonomy from individualism and independence: A self-determination theory perspective on internalization of cultural orientations and well-being. *Journal of personality and social psychology*, *84*(1), 97.

Chirkov, V. I., Ryan, R. M., & Willness, C. (2005). Cultural context and psychological needs in Canada and Brazil: Testing a self-determination approach to the internalization of cultural practices, identity, and well-being. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *36*(4), 423-443.

Church, A. T., Katigbak, M. S., Locke, K. D., Zhang, H., Shen, J., de Jesús Vargas-Flores, J., ... & Mastor, K. A. (2013). Need satisfaction and well-being: Testing self-determination theory in eight cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *44*(4), 507-534.

Christopher, J. C. (1999). Stituating psychological well-being. *Journal Of Counseling And Development*, 77, 141-152.

Debats, D. L. (1999). Sources of meaning: An investigation of significant commitments in life. *Journal of Humanistic Psychology*, 39(4), 30-57.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The" what" and" why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological inquiry*, *11*(4), 227-268.

Dezutter, J., Casalin, S., Wachholtz, A., Luyckx, K., Hekking, J., & Vandewiele, W. (2013). Meaning in life: An important factor for the psychological well-being of chronically ill patients?. *Rehabilitation psychology*, *58*(4), 334.

Diener, E., & Diener, C. (1995). The wealth of nations revisited: Income and quality of life. *Social Indicators Research*, *36*(3), 275-286.

Diener, E., Diener, M., & Diener, C. (2009). Factors predicting the subjective well-being of nations. In *Culture and well-being* (pp. 43-70). Springer, Dordrecht.

Diener, E., Oishi, S., & Lucas, R. (2003). Personality, culture, and subjective wellbeing: Emotional and cognitive evaluation of life. *Annual Review of Psychology*, 54, 403-425.

Diener, E., & Suh, E. M. (2000). Measuring subjective well-being to compare the quality of life of cultures. *Culture and subjective well-being*, 3-12.

Diener, E., Wirtz, D., Tov, W., Kim-Prieto, C., Choi, D. W., Oishi, S., & Biswas-Diener, R. (2010). New well-being measures: Short scales to assess flourishing and positive and negative feelings. *Social indicators research*, *97*(2), 143-156.

Doğan, T., Sapmaz, F., Tel, F. D. Sapmaz, S., & Temizel, S. (2012). Meaning in life and subjective well-being among Turkish university students. *Procedia – Social and Behavioural Sciences*, 55, 612–617.

Ebersole, P. (1998). Types and depth of written life meanings. In T. P. Paul Wong & S. Prem Fry (Eds.), The human quest for meaning: A handbook of psychological research and clinical applications (pp. 179–191). Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum.

Emmons, R. A. (2003). Personal goals, life meaning, and virtue: Wellsprings of a positive life. In C. L. M. Keyes & J. Haidt (Eds.), Flourishing: Positive psychology and the life well-lived (pp. 105–128). Washington, DC: American Psychological Association.

Edmonds, S., & Hooker, K. (1992). Perceived changes in life meaning following bereavement. *OMEGA-Journal of Death and Dying*, *25*(4), 307-318.

Eagleton, T. (2007). Hayatın Anlamı. Ayrıntı Yayınları, İstanbul. 2007.

Elliot, A. J., & Thrash, T. M. (2002). Approach-avoidance motivation in personality: approach and avoidance temperaments and goals. *Journal of personality and social psychology*, *82*(5), 804.

Frankl, V. E. (1963). *Man's search for meaning: Revised and updated*. WW Publisher.

García-Alandete, J. (2015). Does meaning in life predict psychological well-being?: An analysis using the Spanish versions of the Purpose-In-Life Test and the Ryff's Scales.

Gürbüz, S. (2019). Aracı, düzenleyici ve durumsal etki analizleri, 1. Baskı, Seçkin.

Hayes, A. F. (2018). Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach. New York: The Guilford Press.

Hicks, J. A., & King, L. A. (2009). Positive mood and social relatedness as information about meaning in life. *The Journal of Positive Psychology*, *4*(6), 471-482.

Hofstede, G. (1984). *Culture's consequences: International differences in work-related values* (Vol. 5). Sage.

Ivtzan, I., Lomas, T., Hefferon, K., & Worth, P. (2020). İkinci Dalga Pozitif Psikoloji: Yaşamın Karanlık Yanını Kucaklamak. Kaknüs Psikoloji.

Ju, H., Shin, J. W., Kim, C. W., Hyun, M. H., & Park, J. W. (2013). Mediational effect of meaning in life on the relationship between optimism and well-being in community elderly. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, *56*(2), 309-313.

Kashdan, T. B., & Steger, M. F. (2007). Curiosity and pathways to well-being and meaning in life: Traits, states, and everyday behaviors. *Motivation and Emotion*, *31*(3), 159-173.

Kim, Y., Kasser, T. & Lee, H. (2003). Self concept, aspirations, and well-being in South Korea and United States. *The Journal of Social Psychology*, 143 (3), 277-281.

King, L. A., Hicks, J. A., Krull, J. L., & Del Gaiso, A. K. (2006). Positive affect and the experience of meaning in life. *Journal of personality and social psychology*, *90*(1), 179.

King, L. A., & Napa, C. K. (1998). What makes a life good?. *Journal of personality and social psychology*, *75*(1), 156.

Kinnier, R. T., Metha, A. T., Keim, J. S., Okey, J. L., Adler-Tabia, R. L., Berry, M. A., & Mulvenon, S. W. (1994). Depression, meaninglessness, and substance abuse in" normal" and hospitalized adolescents. *Journal of Alcohol and Drug Education*, 101-111.

Kitayama, S., Ishii, K., Imada, T., Takemura, K., & Ramaswamy, J. (2006). Voluntary settlement and the spirit of independence: Evidence from Japan's" northern frontier.". *Journal of personality and social psychology*, *91*(3), 369.

Kitayama, S., & Markus, H. R. (1999). Yin and Yang of the Japanese self: The cultural psychology of personality coherence. In D. Cervone & Y. Shoda (Eds.), The coherence of personality: Social-cognitive bases of consistency, variability, and organization (pp. 242–302). Guilford Press.

Kitayama, S., & Markus, H. R. (2000). The pursuit of happiness and the realization of sympathy: Cultural patterns of self, social relations, and well-being. *Culture and subjective well-being*, *1*, 113-161.

Krok, D. (2015). The role of meaning in life within the relations of religious coping and psychological well-being. *Journal of Religion and Health*, *54*(6), 2292-2308.

Kuyumcu, B. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Benlik Kurguları İle Psikolojik İyi Oluşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 2(1), 86-94.

Kwan, V. S., Bond, M. H., & Singelis, T. M. (1997). Pancultural explanations for life satisfaction: adding relationship harmony to self-esteem. *Journal of personality and social psychology*, *73*(5), 1038.

Li, F., & Aksoy, L. (2007). Dimensionality of individualism–collectivism and measurement equivalence of Triandis and Gelfand's scale. *Journal of Business and Psychology*, *21*(3), 313-329.

MacKinnon, J. G. (2007). Bootstrap hypothesis testing. *Handbook of computational econometrics*, *183*, 213.

MacKinnon, D. P., Lockwood, C. M., & Williams, J. (2004). Confidence limits for the indirect effect: Distribution of the product and resampling methods. *Multivariate behavioral research*, *39*(1), 99-128.

Maddi, S. R. (1970). The search for meaning. In *Nebraska symposium on motivation* (Vol. 17, pp. 134-183).

Mascaro, N., & Rosen, D. H. (2005). Existential meaning's role in the enhancement of hope and prevention of depressive symptoms. *Journal of personality*, *73*(4), 985-1014.

McGregor, I., & Little, B. R. (1998). Personal projects, happiness, and meaning: on doing well and being yourself. *Journal of personality and social psychology*, 74(2), 494.

Miyamoto, Y., Uchida, Y., & Ellsworth, P. C. (2010). Culture and mixed emotions: co-occurrence of positive and negative emotions in Japan and the United States. *Emotion*, 10(3), 404.

O'Connor, K., & Chamberlain, K. (1996). Dimensions of life meaning: A qualitative investigation at mid- life. *British Journal of Psychology*, 87, 461–477.

Oishi, S., & Diener, E. (2003). Culture and well-being: The cycle of action, evaluation, and decision. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *29*(8), 939-949.

Oishi, S., & Diener, E. (2009). Goals, culture, and subjective well-being. In Diener E. (Eds.), Culture and Well-Being: The Collected Works of Ed Diener (pp. 93-108). Social Indicators Research Series, Springer, Dordrecht, 93-108.

Oishi, S., & Gilbert, E. A. (2016). Current and future directions in culture and happiness research. *Current Opinion in Psychology*, *8*, 54-58.

Park, N., Park, M., & Peterson, C. (2010). When is the search for meaning related to life satisfaction?. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, *2*(1), 1-13.

Peng, K., & Nisbett, R. E. (1999). Culture, dialectics, and reasoning about contradiction. *American psychologist*, *54*(9), 741.

Preacher, K.J., & Kelley, K. (2011). Effect size measures for mediation models: Quantitative strategies for communicating indirect effects. *Psychological Methods*, 16, 93 – 115.

Reker, G. T. (2000). Theoretical perspective, dimensions, and measurement of existential meaning. In G. T. Reker & K. Chamberlain (Eds.), Exploring existential meaning: optimizing human development across the life span (pp. 39–58). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Reker, G. T. (2005). Meaning in life of young, middle-aged, and older adults: Factorial validity, age, and gender invariance of the Personal Meaning Index (PMI). *Personality and Individual Differences*, *38*(1), 71-85.

Reker, G. T., Peacock, E. J., & Wong, P. T. (1987). Meaning and purpose in life and well-being: A life-span perspective. *Journal of gerontology*, *42*(1), 44-49.

Reker, G. T. & Wong, P. T. P. (1988). Aging as an individual process: Toward a theory of personal meaning. In J. E. Birren & V. L. Bengston (Eds), Emergent Theories of Aging, pp. 214-246. New York: Springer.

Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of personality and social psychology*, *57*(6), 1069.

Ryff, C. D., & Singer, B. (1998). The contours of positive human health. *Psychological inquiry*, *9*(1), 1-28.

Sakal, Ö. (2018). Mükemmeliyetçilik ve yaşamda anlam. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *16*(03), 37-55.

Sakal, Ö., & Yıldız, S. (2015). Bireycilik ve toplulukçuluk değerleri, kariyer çapaları ve kariyer tatmini ilişkisi. *Journal of Yaşar University*, *10*(40), 6612-6623.

Schimmack, U., Oishi, S., & Diener, E. (2002). Cultural influences on the relation between pleasant emotions and unpleasant emotions: Asian dialectic philosophies or individualism-collectivism?. *Cognition & Emotion*, *16*(6), 705-719.

Schnell, T. (2009). The Sources of Meaning and Meaning in Life Questionnaire (SoMe): Relations to demographics and well-being. *The Journal of Positive Psychology*, 4, 483–499.

Schnell, T. (2011). Individual differences in meaning-making: Considering the variety of sources of meaning, their density and diversity. *Personality and Individual Differences*, 51, 667–673.

Schnell, T., & Becker, P. (2006). Personality and meaning in life. *Personality and individual Differences*, 41(1), 117-129.

Sezer, S. (2012). A viewto the subject of the meaning of life in terms of theoretical and psychometric studies. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 45(1), 209-228.
Shek, D. T. (1992). Meaning in life and psychological well-being: An empirical study using the Chinese version of the Purpose in Life Questionnaire. *The Journal of Genetic Psychology*, *153*(2), 185-200.
Steger, M. F. (2012). Making meaning in life. *Psychological Inquiry*, *23*(4), 381-385.
Steger, M. F., Oishi, S., & Kashdan, T. B. (2009). Meaning in life across the life span: Levels and correlates of meaning in life from emerging adulthood to older adulthood. *The Journal of Positive Psychology*, *4*(1), 43-52.
Steger, M. F., Frazier, P., Oishi, S., & Kaler, M. (2006). The meaning in life questionnaire: Assessing the presence of and search for meaning in life. *Journal of counseling psychology*, *53*(1), 80.
Steger, M. F., Kawabata, Y., Shimai, S., & Otake, K. (2008). The meaningful life in Japan and the United States: Levels and correlates of meaning in life. *Journal of Research in Personality*, 42(3), 660-678.
Suh, H., Gnilka, P. B., & Rice, K. G. (2017). Perfectionism and well-being: A positive psychology framework. *Personality and Individual Differences*, 111, 25-30.
Suh, E. M. (2002). Culture, identity consistency, and subjective well-being. *Journal of personality and social psychology*, 83(6), 1378.
Şahin, M., Aydın, B., Sarı, S. V., Sezen, K., & Havva, P. (2012). Öznel İyi Oluşu Açıklamada Umut ve Yaşamda Anlamın. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(3), 827-836.
Telef, B. B. (2013). Psikolojik iyi oluş ölçeği: Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28-3), 374-384.
Thompson, N. J., Coker, J., Krause, J. S., & Henry, E. (2003). Purpose in life as a mediator of adjustment after spinal cord injury. *Rehabilitation Psychology*, 48(2), 100.
Triandis, H. C. (1995). A theoretical framework for the study of diversity. In M. M. Chemers, S. Oskamp, & M. A. Costanzo (Eds.), *Claremont symposium on applied social psychology, Vol. 8. Diversity in organizations: New perspectives for a changing workplace* (11–36). Sage Publications, Inc. https://doi.org/10.4135/9781452243405.n2
Triandis, H. C., & Gelfand, M. J. (1998). Converging measurement of horizontal and vertical individualism and collectivism. *Journal of personality and social psychology*, 74(1), 118.
Tsai, J. L., Knutson, B., & Fung, H. H. (2006). Cultural variation in affect valuation. Journal of personality and social psychology, 90(2), 288.
Vohs, K.D., Aaker, J.L., & Catapano, R. (2019). It's not going to be that fun: negative experiences can add meaning to life. *Current Opinion in Psychology*, 26, 11-14.
Wasti, S. A., & Eser Erdil, S. (2007). Bireycilik ve toplulukçuluk değerlerinin ölçülmesi: Benlik kurgusu ve INDCOL ölçeklerinin Türkçe geçerlemesi. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7, 39-66.
Yıkılmaz, M., & Güdül, M. D. (2015). Üniversite öğrencilerinde yaşamda anlam, bilinçli farkındalık, algılanan sosyoekonomik düzey ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiler. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(2), 297-315.
Zhang, H., Sang, Z., Chan, D. K. S., Teng, F., Liu, M., Yu, S., & Tian, Y. (2016). Sources of meaning in life among Chinese University students. Journal of Happiness Studies, 17, 1473–1492.
Zhao, X., Lynch Jr, J. G., & Chen, Q. (2010). Reconsidering Baron and Kenny: Myths and truths about mediation analysis. *Journal of consumer research*, 37(2), 197-206.